

Preventie van arbeidsongeschiktheid

L.J.M. Aarts en P.R. de Jong*

Bij een vergrijzende beroepsbevolking is reductie van het WAO-risico van oudere mannen noodzakelijk voor stabilisatie van de populatie arbeidsongeschikten. Verbetering van de arbeidsmarktperspectieven of vermindering van de mentale belasting door middel van deeltijd-vut kunnen de gewenste stabilisatie bewerkstelligen.

Bij de presentatie van de Tussenbalans bleek dat het kabinet vast van plan is het aantal arbeidsongeschikten te verminderen met 65.000 en vervolgens te stabiliseren op het niveau van 1989. Het is vooralsnog onduidelijk hoe het kabinet deze stabilisatie wil bereiken. In aanvulling op de afspraken uit het Na-jaarsoverleg overweegt het kabinet onder meer premiedifferentiatie in Ziektewet en AAW/WAO, de invoering van een wachttijd voor de werkgever van zes weken in de Ziektewet, arbeidsvoorwaardelijke stimulansen ter beheersing van het ziekteverzuim, beperking van de loongerelateerde fase in de WAO afhankelijk van het arbeidsverleden, verhoging van de toetredingsdrempel tot minimaal 25% of 35%, herinvoering van het onderscheid tussen beroeps- en andere risico's en verruiming van het begrip passende arbeid¹. Per 1 januari is al een maatregel van kracht geworden die werkgevers verplicht tot extra inspanningen bij het zoeken naar passende arbeid voor hun gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers. De geopperde maatregelen zijn deels gericht op beperking van de instroom, door werknemers die niet meer volledig aan de produktiviteitseisen kunnen voldoen in aangepaste omstandigheden door te laten werken; en deels op verhoging van de uitstroom, door WAO'ers met resterende capaciteiten naar passend werk te leiden. In dit artikel behandelen wij enkele mogelijkheden om door preventief beleid het beroep op de WAO te beperken. Eerst geven wij een indruk van de aard en de omvang van de beleidsinspanning die is vereist om de door het kabinet gestelde doelen te bereiken. Vervolgens doen wij verslag van de determinanten van het WAO-risico bij oudere mannen. Op basis van deze analyse behandelen wij ten slotte de mogelijke preventieve effecten van vermindering van arbeidsbelasting en van verbetering van de arbeidsmarktpositie voor deze groep werknemers.

De doelstelling: stabilisatie

Tot 1978 is de jaarlijkse instroom in de WAO gestaag toegenomen. In 1970 belandden 16 van de 1.000 verzekerde werknemers in de WAO; in 1978 waren dit er 23. Tussen 1978 en 1985 is de jaarlijkse instroom gedaald tot 14 WAO-toetreders per 1.000 verzekerde werknemers. Deze daling was onder meer het ge-

volg van de verlaging van het netto-uitkeringspercentage. Inmiddels is de gemiddelde instroom weer iets opgelopen doordat de instroomkansen van vrouwen zijn gestegen.

In tabel 1 geven wij prognoses voor de omvang van het bestand uitkeringsgerechtigde arbeidsongeschikten met een arbeidsverleden (dus excl. de vroeggehandicapten). Daarbij is aangenomen dat de, historisch gezien lage, leeftijdsspecifieke instroomkansen van 1989 constant blijven. Met andere woorden, in deze prognose wordt uitgegaan van ongewijzigd arbeidsongeschiktheidsgedrag en -beleid. De prognoses zijn gebaseerd op de demografische ontwikkeling zoals voorzien door het CBS en op CPB-voorspellingen van de ontwikkeling van de participatie op de arbeidsmarkt.

Het bestand arbeidsongeschikten neemt toe tot 1,067 miljoen in het jaar 2000 en stijgt verder tot 1,340 miljoen in 2010. Bij ongewijzigde omstandigheden zal het bestand in 2000 dus toegenomen zijn met meer dan 40% en in 2010 met maar liefst 78%. De toename is vooral het gevolg van vergrijzing van de beroepsbevolking die ervoor zorgt dat de gemiddelde instroomkans toeneemt tot een niveau van 21 per 1000 in 2010. Dit betekent een stijging van de instroomkans met bijna eenderde. De relatieve omvang van de populatie arbeidsongeschikten, weergegeven door de afhankelijkheidsratio, zal ten gevolge van de vergrijzing stijgen van 11 tot 17%. Maar ook zonder vergrijzing zou het bestand stijgen: met 11% tot 2000 en met 13% tot 2010. Deze stijging is dan alleen nog het gevolg van de groei van de beroepsbevolking.

Het is duidelijk dat vooral de vergrijzing grote problemen zal opleveren. Vandaar dat wij onderstaande

* De auteurs zijn coördinator van de Werkgroep Jurimetrie van de Sociale Zekerheid, Rijksuniversiteit Leiden, respectievelijk fellow van het Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences te Wassenaar. Dit artikel is op 11 april 1991 gepresenteerd op de studiemiddag over preventie van arbeidsongeschiktheid, belegd door het Onderzoekersoverleg Sociale Zekerheid en het Nederlands Genootschap Sociale Zekerheid.
1. SER-Adviesaanvraag Staatssecretaris Sociale Zaken en Werkgelegenheid, februari 1991.

analyse beperken tot oudere werknemers. Vanwege de geringe participatie van oudere vrouwen worden alleen mannen in de analyse betrokken.

Determinanten van WAO-toetreding²

Een model voor de kans op WAO-toetreding

Theoretisch kan de kans op WAO-toetreding worden opgevat als het produkt van twee kansen: de kans op het aanvragen van een uitkering, Pr{CLAIM}, en de kans op honorering van de aanvraag, Pr{AWARD | CLAIM}. Ofwel, de kans dat een werknemer gebruik wenst te maken van de WAO en de kans dat de bedrijfsvereniging en de GMD akkoord gaan met WAO-toetreding. In formule:

$$\text{Pr}\{\text{WAO}\} = \text{Pr}\{\text{CLAIM}\} \text{Pr}\{\text{AWARD} | \text{CLAIM}\}$$

De geneigdheid van de werknemer de WAO-optie te accepteren (weergegeven door Pr{CLAIM}) wordt in ons model bepaald door aard en ernst van voorkomende functionele beperkingen, door de arbeidsmarktpositie en financiële vooruitzichten en door acties van de werkgever. De kans op toelating wordt afhankelijk verondersteld van aard en ernst van de functionele beperkingen, kansen op de arbeidsmarkt en demografische factoren (geslacht, burgerlijke staat en leeftijd) die mogelijk worden gebruikt als vuistregels bij de toekenning.

Omdat in het Nederlandse stelsel aanvraag en toekenning van een WAO-uitkering niet afzonderlijk kunnen worden waargenomen, wordt in de empirische analyse een zogenoemde herleide vorm van het aangeduide theoretische model geanalyseerd:

$$\text{Pr}\{\text{WAO}\} = P(D, M, EO, N_o, \text{ETG}, \text{LnLOSSLT}, \text{DC})$$

Met:

- D, de mate van arbeidsongeschiktheid, gemeten door: COMPLREC, de duur van bestaande gezondheidsklachten gemeten in jaren (gedeeld door leeftijd); ABSREC, het aantal weken ziekteverzuim in het voorafgaande jaar; PHYSDIS, de mate van fysieke arbeidsongeschiktheid en MENTDIS, de mate van mentale arbeidsongeschiktheid;
- M, de motivatie voor het verrichten van betaalde arbeid, gemeten door twee indicatoren: JOBSAT, arbeidssatisfactie en WETHIC, arbeidsethos;
- EO, arbeidsmarktkansen, gemeten door Pr{E→U}, het individuele werkloosheidsrisico, en Pr{U→E}, de kans om bij werkloosheid werk te vinden. Beide kansen zijn afgeleid uit de schatting van duurmodellen. De kansen variëren met onder meer leeftijd, opleiding, regionaal werkloosheidspercentage en vroegere ervaringen op de arbeidsmarkt. De effecten op Pr{WAO} zijn naar verwachting positief respectievelijk, negatief. De interne arbeidsmarktpositie wordt weergegeven door twee variabelen: PROSPECTS meet de visie van de werkgever op de carrièreperspectieven van de betreffende werknemer, en JBPRFORM meet het oordeel van de werkgever over zijn functioneren. Het effect op Pr{WAO} is naar verwachting negatief;
- informatie over zowel het werkloosheids- als het arbeidsongeschiktheidsrisico is vervat in de variabele FIRMRISK, de bedrijfsspecifieke WAO-in-stroomquote. FIRMRISK is een instrumentele variabele die medische en sociaal-economische aspecten van de werkomgeving bevat³. FIRMRISK

	Mannen		Vrouwen		Totaal	
	AO ^a	δ	AO	δ	AO	afh. ratio ^b
1990	531	0,016	222	0,017	753	10,9
1995	606	0,018	305	0,018	911	12,3
2000	685	0,019	382	0,020	1.067	13,9
2005	766	0,020	454	0,021	1.220	15,6
2010	829	0,021	511	0,021	1.340	17,1
2020	839	0,021	535	0,021	1.374	18,0
2030	779	0,021	501	0,021	1.280	18,0
2040	685	0,020	447	0,021	1.132	16,9
2050	699	0,021	457	0,021	1.156	17,5

a. De AO-populatie (x1000) bestaat uit alle AAW/WAO-verzekerden met een arbeidsverleden (dus excl. vroeg-gehandicapten (88.000 in 1990)).

b. Afhankelijkheidsratio (x100): het aantal uitkeringsgerechtigden als percentage van het aantal verzekerden plus uitkeringsgerechtigden.

Bron: L.J.M. Aarts en Ph.R. de Jong, *Economic aspects of disability behavior*, dissertatie EUR, 1990, hoofdstuk 11.

- heeft naar verwachting een positief effect op de WAO-toetredingskans;
- LnLOSSLT, de omvang van het financiële verlies bij WAO-toetreding;
- N_o (OTHHINC), de (logaritme van) het overig huishoudinkomen. OTHHINC heeft naar verwachting een positief effect op Pr{WAO};
- ETG, de potentiële winst aan vrije tijd door WAO-toetreding is opgenomen om rekening te kunnen houden met het effect van de relatieve voorkeur voor vrije tijd. ETG is gebaseerd op formele werkuren. Daarnaast is de variabele COMTIME opgenomen. Deze meet de reistijd voor de huidige baan. Hoe meer winst aan vrije tijd WAO-toetreding kan opleveren, des te groter de kans op WAO-toetreding, zo mag worden verwacht;
- DC, duidt op demografische karakteristieken, in dit geval een dummy-variabele voor burgerlijke staat, D(MAR=1) indien de werknemer is gehuwd. Leeftijd is uit de specificatie weggelaten nadat in een eerdere versie van het WAO-kansmodel de invloed van leeftijd klein en insignificant bleek.

Tabel 1. Prog-noses van de AO-populatie en van de in-stroomkans (δ), naar geslacht

Data

Het gebruikte gegevensbestand bestaat uit twee steekproeven. De eerste, de 'ijk-steekproef', is getrokken uit de populatie WAO-verzekerde werknemers. De tweede, de 'vijfmaandszieken-steekproef' is getrokken uit de populatie van werknemers met langdurig ziekteverlof. In de zesde maand van hun verzuimperiode zijn zij medisch onderzocht door GMD-verzekeringsgeneeskundigen en geïnterviewd door GMD-arbeidskundigen en externe 'leke-interviewers'. Ook hun werkgevers werden geïnterviewd. Van alle 2.534 vijfmaandszieke respondenten bleek na verloop van het Ziektewetjaar 60 procent in de WAO terecht te zijn gekomen. De overige 40 procent bleek voor die tijd het werk te hebben hervat. De ijk-steekproef omvat 1.417 complete waarnemingen.

2. Voor een uitvoerige beschrijving van het gehanteerde model zie: L.J.M. Aarts en Ph.R. de Jong, *Economic aspects of disability behavior*, dissertatie EUR, 1990, hoofdstuk 3.
3. FIRMRISK varieert tussen bedrijven afhankelijk van het soort arbeid, opleidingsniveau, personeelsbeleid, bedrijfsgezondheidszorg, en de werkgelegenheidsontwikkeling.

	Afhankelijke variable: Pr(WAO)	
	alle mannen	mannen, 50-58 jaar
DMAR=1	0,07	0,02
<i>Gezondheid</i>		
COMPLREC	0,13 ^b	0,07
ABSRECC	0,08 ^a	-0,07
PHYSDIS	0,16 ^b	0,07
MENTDIS	0,26 ^b	0,38 ^b
<i>Maatschappij</i>		
WETHIC	0,10 ^a	0,07
JOBSAT	-0,04	0,05
<i>Arbeidsmarkt</i>		
PrE→U	0,10 ^a	-0,03
PrU→E	-0,32 ^b	-0,25 ^a
FIRMIRISK	0,09 ^a	0,08
PROSPECTS	-0,26 ^b	-0,33 ^a
JOBPERF	-0,06	-0,08
<i>Inkomen en vrije tijd</i>		
LnLOSSLT	-0,33 ^b	-0,85 ^b
OTHINC	0,03	0,09
ETG	0,12 ^b	0,22
COMTIME	0,06	0,05
Pseudo-R ²	0,493	0,323
Aantal waarnemingen	2230	434

a. Significant op 5 procent.
b. Significant op 1 procent.

Tabel 2. Gestandaardiseerde probit-effecten van de determinanten van de WAO-toetredingskans, Pr(WAO)

Door samenvoeging van de twee steekproeven konden de 2.534 vijfmaandszieke werknemers worden vergeleken met de 1.417 gezonde, althans niet-verzuimende, werknemers in de ijksteekproef om de kans op langdurig ziekteverzuim te onderzoeken. Op dezelfde wijze konden door vergelijking van de 1.529 WAO-toetreders met de 1.417 gezonde werknemers in de ijksteekproef de determinanten van de WAO-toetredingskans worden onderzocht.

Schattingresultaten; alle mannen

Tabel 2 geeft de gestandaardiseerde schattingen voor het model van de kans op WAO-toetreding. In de eerste kolom staan de schattingen voor alle mannen in de steekproef. De tweede kolom bevat de uitkomsten voor mannen in de leeftijd van 50 tot 58 jaar. Deze uitkomsten zijn gecorrigeerd voor verschillen in schaling, zodat een goede indruk ontstaat van de relatieve invloed van elk van de verklarende variabelen.

De resultaten voor de totale groep mannen bevestigen de verwachting dat de overgang van werk naar WAO wordt bepaald door zowel medische als niet-medische factoren. De gekozen arbeidsongeschiktheidsindicatoren weerspiegelen de medisch-sociologische definitie van invaliditeit, namelijk de mate waarin men in staat is de taken te vervullen die verbonden zijn met de arbeidsrol. Zij meten dus de invloed van zowel aard en ernst van de aandoeningen als ook van de zwaarte van het werk.

Onder constant houden van de primaire determinanten COMPLREC, ABSRECC, PHYSDIS en MENTDIS, blijkt er een opmerkelijk sterke invloed over te blijven voor de indicatoren van de arbeidsmarktkenmerken, met name de voorspelde werkhervattingskans bij werkloosheid, Pr(U→E), en de carrièreperspectieven zoals gezien door de werkgever, PROSPECTS.

Ook de effecten van afwegingen inzake inkomen en vrije tijd (LnLOSSLT en ETG) zijn groot. Het eveneens significante effect van het bedrijfsspecifieke WAO-risico, FIRMIRISK, geeft aan dat ook afwegingen van de zijde van de werkgever een rol spelen in het WAO-toetredingsproces.

De prominente invloed van de variabelen, die de negatieve financiële en positieve vrijetijds-gevolgen van WAO-toetreding weergeven, laat zien dat afwegingen inzake inkomen en vrije tijd een grote rol spelen bij WAO-toetreding. Wij beschouwen dit als een bevestiging van de relevantie van de micro-economische benadering van het WAO-toetredingsproces. Deze resultaten, ondersteund door de grote invloed van carrièreperspectieven, ondersteunen de keuzeruimte van een werknemer bij WAO-toetreding.

Ook is een aantal onverwachte resultaten gevonden. Een hoog arbeidsethos, WETHIC, bij voorbeeld, blijkt positief samen te hangen met de WAO-toetredingskans, terwijl het effect van arbeidssatisfactie, JOBSAT, als verwacht negatief is, maar insignificant. Gelet op de insignificantie van leeftijd en de hoge correlatie van leeftijd met een traditionele arbeidsmoraal, kan het positieve effect van arbeidsethos wellicht worden geïnterpreteerd als een generatie-effect of het effect van een langdurig arbeidsleven.

Mannen, 50-58 jaar

De 'vervroegde-uitredingsaspecten' van WAO-toetreding komen nog pregnanter tot uitdrukking als de analyse beperkt wordt tot de mannen in de leeftijdsgroep 50-58 jaar. Deze groep is gekozen om twee redenen. Ten eerste omdat deze groep een hoog WAO-risico heeft en relatief groot is, respectievelijk zal worden ten gevolge van de aanstaande vergrijzing. Ten tweede zijn er voor deze leeftijdsgroep geen andere uitredingsmogelijkheden dan WAO-toetreding. Juist in deze groep zou men daarom een relatief grote invloed verwachten van de variabelen die samenhangen met de wens tot vervroegde uitreding ten koste van de effecten van de gezondheidsvariabelen.

Globaal gezien worden deze verwachtingen bevestigd door de resultaten gepresenteerd in de rechterkolom van tabel 2. De resultaten verschillen nogal van de uitkomsten voor de totale groep mannen. Mentale arbeidsongeschiktheid (MENTDIS), de meest subjectieve en moeilijkst te beoordelen van de vier gezondheidsindicatoren neemt in belang toe, terwijl de effecten van de andere gezondheidsindicatoren verdwijnen⁴. De uitkomst suggereert dat het WAO-risico niet zozeer wordt verhoogd door fysieke slijtage maar vooral door een vermindering van het vermogen weerstand te bieden aan de mentale inspanningen inherent aan werk.

Naast dit gebrek aan mentale spankracht blijkt WAO-toetreding bij oudere mannen voornamelijk te worden bepaald door gebrekkige arbeidsmarktperspectieven enerzijds en financiële en vrijetijdsoverwegingen

4. Verzekeringsgeneeskundigen blijken het relatief moeilijk te vinden om psychische beperkingen vast te stellen en om de functionele beperkingen van met name oudere werknemers te beoordelen: W.J. Sprenger, De verzekeringsgeneeskundige van de GMD over de gevolgen van de stelselherziening, *Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg*, jg. 68, 1990, blz. 171-174.

gen anderzijds. De prominente effecten van het verwachte inkomensverlies na WAO-toetreding, LnLOSSLT, en van de winst in de vorm van vrije tijd, ETG, zijn opmerkelijk.

Samenvattend concluderen wij dat de neiging van oudere mannen om de arbeidsmarkt via de WAO te verlaten afhankelijk is van:

- de geestelijke spankracht die nodig is om aan de eisen van het werk te voldoen;
- de positie op de arbeidsmarkt;
- de carrièreperspectieven in het huidige werk;
- en vooral van het inkomensverlies en de winst aan vrije tijd bij WAO-toetreding⁵.

Preventiemogelijkheden

De bovenstaande onderzoeksresultaten bevatten een indicatie van de effectiviteit van alternatieve mogelijkheden voor intensivering van het beleid gericht op preventie van arbeidsongeschiktheid.

Het feit dat de uitkomsten voor oudere werknemers zozeer afwijken impliceert dat de effecten van mogelijke maatregelen variëren met leeftijd. Een vermindering van de fysieke arbeidsbelasting zal zeker van invloed zijn bij jongere werknemers (< 50 jaar), maar zal weinig gevolgen hebben voor het WAO-risico van oudere werknemers. En juist deze groep is van cruciaal belang voor de realisatie van de doelstellingen van het kabinet. De voorziene volumestijging van 40% is immers voor driekwart het gevolg van vergrijzing.

Mentale arbeidsbelasting blijkt het grootste gezondheidsprobleem in deze leeftijdsklasse. Het beeld dat de resultaten oproepen is dat van oudere werknemers die steeds meer moeite krijgen met de spanningen die hun werk met zich meebrengt en die, bij gebrek aan alternatieven, via de WAO op een acceptabele manier hun beroepsleven willen beëindigen. Tegen de achtergrond van deze uitkomsten presenteren wij twee scenario's die mogelijk leiden tot een vermindering van het WAO-risico van oudere werknemers. Het arbeidsmarktscenario sluit aan bij de geconstateerde invloed van tekortschietende perspectieven op de arbeidsmarkt; het spankrachtscenario bij de kennelijke invloed van met de jaren afnemende spankracht.

Het arbeidsmarktscenario

Verbetering van de arbeidsmarktperspectieven kan een belangrijke bijdrage leveren aan de stabilisatiedoelstelling van het kabinet (zie tabel 3). De typische WAO-verzekerde⁶ van 50 jaar heeft een WAO-toetredingsrisico van 3,05 procent. Zou deze 50-jarige werknemer dezelfde kansen hebben om bij werkloosheid een baan te vinden als zijn collega van 40 jaar, dan neemt zijn WAO-risico af tot 1,49 procent: een reductie van meer dan 50 procent. Zou de typische 50-jarige dezelfde interne loopbaanperspectieven hebben als een 40-jarige werknemer dan zou dat leiden tot een reductie van het WAO-risico met 20 procent. De gecombineerde verbetering van externe en interne perspectieven zou het WAO-risico reduceren tot 1,16 procent: een reductie met maar liefst 62 procent. Voor de typische werknemer van 57 jaar levert deze gesimuleerde 'verjongingskuur' vergelijkbare reducties van het WAO-risico op. Hoe kunnen deze verbeteringen worden gerealiseerd? Te verwachten valt dat de vergrijzing zelf al zal

	procent	index
Typische WAO-verzekerde van 50 jaar (t=50)	3,05	(100)
Bij arbeidsmarktkansen van een 40-jarige (t=40):		
Extern, Pr(U→E) _{t=40}	1,49	(49)
Intern, PROSPECTS _{t=40}	2,44	(80)
Pr(U→E) _{t=40} en PROSPECTS _{t=40}	1,16	(38)
Bij vermindering arbeidsbelasting door:		
Partiële vut van 10 uur/week	1,61	(53)
Evenwichtige mentale belasting, MENTDIS=0	2,21	(72)
Partiële vut + MENTDIS=0	1,12	(37)
Typische WAO-verzekerde van 57 jaar (t=57)	7,81	(100)
Bij arbeidsmarktkansen van een 47-jarige (t=47):		
Extern, Pr(U→E) _{t=47}	3,93	(50)
Intern, PROSPECTS _{t=47}	6,49	(83)
Pr(U→E) _{t=47} en PROSPECTS _{t=47}	3,17	(41)
Bij vermindering arbeidsbelasting door:		
Partiële vut van 10 uur/week	5,00	(64)
Evenwichtige mentale belasting, MENTDIS=0	5,97	(76)
Partiële vut + MENTDIS=0	3,72	(48)

zorgen voor enige verbetering van de arbeidsmarktperspectieven. Naarmate er minder jongere arbeidskrachten beschikbaar zijn, verbetert de relatieve concurrentiepositie van oudere werknemers. Waarschijnlijk zijn aanvullende maatregelen nodig om de perspectieven voor oudere werknemers verder te verbeteren. Wij denken hier aan maatregelen in de sfeer van ontslagbescherming voor oudere werknemers, aanscherping van de verplichtingen voor werkgevers tot het aanbieden van passend werk, intensivering van de arbeidsbemiddeling voor oudere werknemers en, meer in het algemeen, sociaal-economisch beleid dat leidt tot stijging van de werkgelegenheid.

Tabel 3. Effecten van verbetering van arbeidsmarktkansen, partiële VUT en evenwichtige mentale arbeidsbelasting op de WAO-toetredingskans van 50- en 57-jarige mannen

Het spankrachtscenario

Meer nog dan fysieke slijtage lijkt mentale slijtage een belangrijke oorzaak van WAO-toetreding. De rek is eruit en bij gebrek aan alternatieven lijkt WAO-toetreding voor de hand te liggen. De poortwachters van de WAO zijn zich bewust van het gebrek aan alternatieven en blijken geneigd de gewenste WAO-toetreding te legitimeren⁷. Onze simulatieberekeningen in tabel 3 illustreren dat het WAO-risico sterk kan verminderen als het mogelijk zou zijn tegemoet te komen aan de geleidelijke reductie van de mentale spankracht van oudere werknemers. In ons 'spankrachtscenario' wordt de arbeidstijd, in de vorm van een partiële vut, gereduceerd met 10 uur per week en wordt al dan niet met behulp van aanvullende maatregelen, het evenwicht tussen mentale belasting en belastbaarheid hersteld (MENTDIS=0). Voor een typische WAO-verzekerde werknemer van 50 jaar betekent het terugbrengen van de werkweek van 40 naar 30 uur een

5. Vergelijkbare resultaten zijn gevonden in G.S. Fields en O.S. Mitchell, *Retirement, pensions and social security*, MIT Press, Cambridge MA, 1984.

6. De typische werknemer is gehuwd. Zijn scores op de overige variabelen zijn gelijk aan de gemiddelden van mannelijke werknemers in de leeftijd van 50-57 jaar.

7. R.J. van der Veen, *De sociale grenzen van beleid*, Stenfert Kroese, Leiden, 1990.

reductie van het WAO-risico van 47 procent (van 3,05 naar 1,61). Voor een 57-jarige typische werknemer is het effect weliswaar iets kleiner, namelijk 36 procent, maar nog steeds erg groot. Herstel van het evenwicht tussen mentale belasting en belastbaarheid leidt tot een reductie van het WAO-risico van 28 procent voor een 50-jarige, respectievelijk 24 procent voor een 57-jarige typische werknemer. Reductie van de wekelijkse arbeidstijd bij gelijktijdig herstel van het evenwicht op de mentale belastingsbalans leidt ertoe dat het WAO-risico van een 50-jarige typische werknemer afneemt tot 1,12 procent: een reductie van 63 procent, terwijl het WAO-risico van een typische 57-jarige afneemt tot 3,72 procent: een halvering derhalve.

De daling van het aantal WAO-uitkeringsgerechtigden die het gevolg zou zijn van de introductie van een partiële vut-regeling zal leiden tot aanzienlijke besparingen voor de arbeidsongeschiktheidsfondsen. Het betekent tevens dat de arbeidsmarktparticipatie van oudere werknemers, en daarmee de verhouding actieven-inactieven, belangrijk kan worden vergroot. Anderzijds betekent het introduceren van een partiële vut-regeling dat ook volkomen gezonde werknemers voor een reductie in arbeidstijd in aanmerking zullen willen komen. De kosten voor de vut-regelingen zullen dus stijgen. Een grove berekening wijst echter uit dat zelfs als alle 50-plussers zouden besluiten hun arbeidstijd tot 30 uur terug te brengen de introductie van een partiële vut nog altijd zou leiden tot een netto besparing van 12,5 procent op de arbeidsongeschiktheidsuitgaven. Als men zou besluiten tegelijk met de introductie van de deeltijd-vut de minimumleeftijd voor voltijdse

vut-rechten te verhogen dan zou de netto opbrengst van de maatregelen hoger kunnen zijn.

Conclusie

Zonder nadere maatregelen zal de populatie arbeidsongeschikten de komende tien jaar stijgen met 40%, waarvan 30% door de aanstaande vergrijzing en 10% door de groei van de beroepsbevolking. Het kabinet wil de WAO-instroom zodanig verlagen en de uitstroom zodanig verhogen dat deze effecten teniet worden gedaan.

In dit artikel hebben wij twee scenario's opgesteld gericht op de preventie van arbeidsongeschiktheid onder oudere werknemers. Een 'verjonging' van de arbeidsmarkt perspectieven van oudere werknemers met 10 jaar kan leiden tot een reductie van het WAO-risico met ongeveer 60 procent. Verlichting van de mentale werkdruk door introductie van een partiële vut bij gelijktijdig herstel van de mentale belasting/-belastbaarheidsbalans reduceert het WAO-risico tussen de 52 en 63 procent. De gunstige financiële consequenties van een dergelijke reductie van het WAO-risico zijn veel groter dan de ongunstige financiële consequenties van deze uitbreiding van de vut-regelingen.

Al met al lijken er wel degelijk mogelijkheden te bestaan om de ambitieuze doelstelling van het kabinet te realiseren. Het lijkt mogelijk om met behoud van de structuur van de arbeidsongeschiktheidsregelingen de vergrijzingsgolf te keren en aldus de populatie arbeidsongeschikten te stabiliseren.

Leo Aarts
Philip de Jong